

Jedan spisak bosanskohercegovačkih biblioteka iz 1946. godine

A list of B&H libraries in 1946

Mujo Košić

Radeći na reviziji arhivske građe, u fondu specijalnih zbirki Nacionalne i univerzitetske biblioteke, pronašao sam jedan vrlo zanimljiv spisak bosanskohercegovačkih biblioteka. Sastoji se od sedam gusto kucanih stranica pisanih bosanskim jezikom, latinicom, pod naslovom *Nepronađene biblioteke*, a uz naslov, grafitnom olovkom, napisano je "Odnijeli nacisti". Spisak nije datiran niti potvrđen potpisom ili pečatom. Budući da se nalazio u fascikli na kojoj piše *Godina 1945/46*, može se pretpostaviti da je pisan te godine za potrebe nekog organa vlasti i da mu nedostaje popratni akt.

Na spisku su navedene 72 biblioteke, od toga: 20 biblioteka vjerskih ustanova ili vjerskih institucija, 18 biblioteka nacionalnih ili radničkih kulturnih društava, 17 privatnih biblioteka, 14 školskih i tri biblioteke koje su bile u sastavu muzeja i bolnica.

Navedimo najznačajnije biblioteke i opljačkane fondove.

1. Biblioteka etnografskog muzeja u Banjoj Luci, 241 primjerak raznih naučnih knjiga o Bosni i Hercegovini, Sanovnik iz 1231/1815. godine i Turski dnevnik iz 1277/1860. godine, te komplet Glasnika Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu.
2. Iz crkve Sv. Bogorodice u Čajniču odnesena su tri stara jevanđelja, rukom pisana i ukrašena srebrom.
3. Biblioteka manastira Žitomislić, koja je sadržavala veoma rijetke knjige i rukopise iz oblasti crkvene historije i crkvenog prava. Knjige su većinom bile u zlatom i srebrom ukrašenim koricama. Od njih, najznačajnija je tzv. Remsko jevanđelje, nazvano tako po jednom primjerku iz grada Remsa u Francuskoj, na kojem su francuski kraljevi, prilikom krunisanja, polagali zakletvu. Mada se u početku nije znalo o kakvom se jevanđelju radi, kasnije je ustanovljeno da je to slavensko

rukopisno jevanđelje te da i manastir Žitomislić posjeduje isto takvo. Iz ove biblioteke odneseno je i fototipsko izdanje Miroslavljevog jevanđelja, koje je prema originalu dao umjetnički izraditi kralj Aleksandar Karađorđević, u veoma malom broju primjeraka.

4. Iz biblioteke Državne bolnice u Bihaću odneseno je 200 naučnih knjiga većinom medicinskih stručnih djela na njemačkom jeziku, te kompleti medicinskih časopisa.
5. Biblioteka dr. Lotara Berksa iz zamka Ostrožac, kod Cazina. Oko 4.000 knjiga na njemačkom i mađarskom jeziku, većinom naučnog sadržaja, bile su u skupocjenom povezu. Neke od njih dr. Lotar Berks je dobio na poklon dok je radio u Sarajevu, kao vladin savjetnik i povjerenik za grad Sarajevo.
6. Biblioteka dr. Morica Levija, nadrabina iz Sarajeva, u kojoj je bilo više rukopisa iz XVI stoljeća te zbirka španjolskih romansi, koje je nadrabina neumorno sakupljao i u manuskriptu ostavio. Uz to, bilo je dosta rukopisa u kojim su obrađeni folklor i nošnje u Bosni i Hercegovini bogato ilustrirani fotografijama.
7. Biblioteka Menahema A. Romano, rabina iz Sarajeva, u kojoj se pored mnogih starih vjerskih knjiga iz XVI stoljeća nalazio i rukopis čuvenog historičara Leona Toledana.
8. Biblioteka Jevrejske sefardske opštine u Sarajevu, sa nekoliko hiljada knjiga štampanih u Lisabonu, Mantovi, Ferari, Bolonji, Veneciji, Jedrenu, Solunu, Krakovu, Jerusalimu i Carigradu. Knjige su većinom štampane u XVII stoljeću, a najstarija je štampana 1475. godine. Iz ove biblioteke odnesen je i Pinkes, hronika Jevrejske sefardske opštine u Sarajevu, koja je počinjala sa 1720. godinom i vođena do 1941. godine. Uz nju su se nalazili i originali fermama i berata najviših predstavnika osmanske vlasti, koji su se odnosili na jevrejsku zajednicu u Bosni i Hercegovini.
9. Biblioteka dr. Vite Kajona iz Sarajeva, koja je imala preko 6.000 knjiga, među njima više rariteta, jer je vlasnik ove biblioteke, kao sin poznatog knjižara Kajona, bio strastveni sakupljač vrijednih i rijetkih knjiga. U biblioteci je bila kompletna Balkanika (sva djela iz historije Balkana i balkanskih zemalja i naroda) i Hebraika (sva djela iz prošlosti Jevreja), među

- njima 60 rukopisnih Tora, pisanih na pergamentu. U bibliotečkoj zbirci nalazio se i komplet lista *La Alborada* i drugih listova koji su izlazili u Bosni i Hercegovini.
10. Iz Sefardske opštine u Tuzli odneseno je 13 Tora pisanih tušem na koži, omotanih u zlatom vezenom plišu.
 11. Biblioteka jevrejskog teološkog seminara u Sarajevu, u kojoj je bilo 500 vrlo rijetkih knjiga od velikog historijskog značaja.
 12. Biblioteka Srpskog kulturnog društva *Prosvjeta* u Sarajevu, iz koje je odneseno 24.000 knjiga, među njima 119 knjiga rariteta koji se ne mogu više nigdje nabaviti.
 13. Biblioteka srpskopравoslavne eparhije u Tuzli, srpskopравoslavni manastira u Ozrenu i Moštanici, te crkve u Lovnici, Slabinji, Prijedoru, Rasavcima, Starom Majdanu, Drakseniću i Bosanskoj Dubici. Među najvrjednijim knjigama iz ovih biblioteka su: četiri jevanđelja u srebrnim koricama i jedan psaltir na pergamentu iz XIV stoljeća.
 14. Nastavničke biblioteke gimnazija, trgovačkih, tehničkih i osnovnih škola iz Mostara, Prijedora, Gračanice, Zavidovića, Bijeljine, Travnika, Tuzle, Bihaća, Banje Luke i Čelince.
 15. Biblioteka Mirka Maksimovića, sveštenika iz Sarajeva, u kojoj su bile sve edicije o Balkanu, svi listovi i kalendari koji su štampani i izdani u Bosni i Hercegovini, sva arheološka izdanja Gece Kona, te mnoga djela klasika svjetske literature.
 16. Biblioteka Voje Dimitrijevića, akademskog slikara iz Sarajeva, sa 100 stručnih umjetničkih knjiga, djela francuskih impresionista i većina djela Pabla Pikasa.
 17. Biblioteka Slavka Vujasinovića iz Bosanske Dubice, sa 1.500 knjiga njemačkih, ruskih i poljskih klasika, zatim razni leksikoni, medicinske naučne knjige i mnoga djela iz crkvene historije.
 18. Zbirka medicinskih knjiga na arapskom jeziku, vlasništvo Alije Kusturice iz Konjica.
 19. Biblioteka Zije Begtaševića iz Konjica, sa 900 rijetkih rukopisnih knjiga na turskom, arapskom i perzijskom jeziku.
 20. Iz Pazardžik džamije u Bosanskoj Krupi odnesen je Kur'an, rukopis u kožnom povezu, star oko 600 godina.
 21. Iz džamije u Ruževiću, kod Teslića, odneseno je 10 rukopisnih knjiga na arapskom jeziku, u ukrašenom kožnom povezu.
- Sve ove biblioteke opljačkali su pripadnici vojnih formacija nacističke Njemačke. Opljačkali su preko 80.000 knjiga. Tome treba dodati nekoliko hiljada časopisa, novina i kalendara većinom štampanih u Bosni i Hercegovini. Sarajevske biblioteke, koje se pominju u ovom popisu, njih 14, opljačkao je jedan "učenjak" iz Lajpciga. U njegovoj pratnji nalazio se dr. Hernrich, šef Gestapa u Sarajevu. Pljačka sarajevskih biblioteka izvršena je u ljeto 1941. godine.